

KERTINĖ
PARAŠTĖDemokratijos silpnybės
ir nauda

„Demokratijos“ šūkis tebėra stambiomis raidėmis išrašytas ant Lietuvos politinių vėliavų. Ji tebėra oficialus siekis ir vertės matas. Bet privatūs balsai vis dažniau reiškia abejones demokratijos nauda ir pačia jos esme. Demokratais pasivadinusiais politiniais vadovais nusivylę eiliniai žmonės, kaip ir Rusijoje, demokratiją ima tapatinti su anarchija. Pasigirsta susižavėjimas Lotynų Amerikos diktatoriais, kaip buvusiu Čilės Pinochet; ima kelti galvas lenininės mitologijos gerbėjai. Kai kurie Lietuvos intelektualinio elito atstovai demokratijoje pasigenda kokybės ir būtinos hierarchijos; jų skunduose apie demokratijos netobulybes ataidi Platono pasipiktinimams klasikinės Atėnų demokratijos lėkštumai ir netvarka. (Ir tada mums dingteli, jog ir Antanas Smetona buvo „platonistas“.)

Su tokiais mintimis imame į rankas Amerikoje neseniai pasirodžiusią knygą, pavadintą *Galybė užmuša; absoliuti galybė užmuša absoliučiai*. Jos autorius, University of Hawaii profesorius R. J. Rummel, palygina demokratines valstybes su nedemokratinėmis nuo 1816 metų: kiek kartų jos kariavo ir kiek žmonių juose žuvo. Bet, sako jis, demokratinės ir nedemokratinės valstybės labiausiai skiriasi savo sugebėjimais žudyti savo valstybių gyventojus.

Demokratijos dažniau sprendžia savo nesutarimus derybomis negu mūšio lauke. Knygos autorius tarp 1816 ir 1991 metų nerado nė vieno karo tarp demokratinų valstybių. Ir dabar, kai apie 40 nuosimčių pasaulio žmonių priklauso demokratijoms, jiems negresia karas. Kada buvusieji priešai tampa pastoviomis demokratijomis, jie nustoja kariavę vieni prieš kitus. Profesorius Rummel pavyzdžiai: Prancūzija ir Vokietija nuo 1945 metų ir visa Vakarų Europa. Pasak autoriaus, „1945 metais nė vienas ekspertas nebūtų drįsęs apsisaukti kvailiu, pranašaudamas, kad taika išsilaikys 45 metus ir kad jiems praėjus jau egzistuos Europos Bendruomenė... ir visos tos anksčiau priešiškos valstybės visai nebegalvos apie [tarpusavio karus] ir smurtą. Tačiau tai virto tikrove, kadangi jos visos yra demokratijos“.

Tarp 1816 ir 1992 metų vyko 155 karai tarp demokratių ir nedemokratių ir 198 karai tarp nedemokratių valstybių. „Kuo mažiau demokratijos dviejose valstybėse, tuo didesnė galimybė, kad tarp jų įsiliepsnos karas“, rašo amerikiečių profesorius.

Bet mūsų laukas nėra labiausiai sukrečiantis pavyzdys. Autorius statistiniais duomenimis įrodo, kad nedemokratių valstybių gyventojai taikos metu daugiau nukentia nuo savo vyriausybių negu nuo karo baisumų. Jis apskaičiuoja, kad nuo šimtmečio pradžios mūsų laukuose žuvo 37 milijonai žmonių. Tuo pačiu laikotarpiu „democidas“ — taip jis vadina masines gyventojų žudynes vyriausybių rankomis — pasiglemžė 149 milijonus aukų. Tarp 1917 ir 1987 metų Sovietų Sąjunga nužudė beveik 62 milijonus žmonių; tarp 1949 ir 1987 metų komunistinė Kinija nužudė daugiau kaip 35 milijonus; ir tarp 1934 ir 1945 metų nacinė Vokietija nužudė beveik 21 milijoną.

Profesorius Rummel nurodo, kad demokratijos kartais vengia taikyti mirties bausmę net ir pakartojantiems žudikams. Kaip mes galime suprasti ir išsiaiškinti tą siaubą, kurį nedemokratinės valstybės patiria nekalti žmonės? — klausia jis. Jo atsakymas: nedemokratinės vyriausybės galia taip sutelkta, kad jos neįmanoma patikrinti ar sudrausti. Išdava — galybė monopolizavusieji gali daryti ką nori. Demokratinės valstybės galybė padalyta tarp daugelio įvairių žmonių, grupių bei institucijų. Visi jie turi išmokyti susikalbėti, daryti kompromisus ir bendradarbiauti, nes kitaip viskas išsirs.

Knygos autorius netvirtina, kad demokratijos niekad nepiktinaudžia savo galybe. Ypač karo metu galybė gali būti sukoncentruota ir „išvadota iš institucinių apribojimų“. Taip, pavyzdžiui, per Antrąjį pasaulinį karą buvo atskirti ir internuoti japonų kilmės Amerikos piliečiai. Tačiau, tvirtina profesorius Rummel, tai tėra pavieniai nukrypimai, o ne pagrindinio plano dalis.

Ši knyga nepaliečia gilesnių genocido šaknų, kurios šiame šimtmečiuje ypač vėliai keroja totalitarinėse ideologijose. Tačiau ji įtikinančiai susumuoja svar-

STASYS GOŠTAUTAS

Prieš kiek metų Algirdas Julius Greimas su pikantiška ironija man sakė: „Žinai, Stanislovi, — jis mėgo geriau mano tikrą vardą — „literatūra ir menas yra vienintelės sritys, dar galinčios aistrinti skaitančią visuomenę“. Ir tikrai *Draugo* kultūriniai priedai sukelia daugiau „šumo“ negu laikraščių vedamieji ir/ar pirmi puslapiai. Taip, aišku, buvo prieš Sąjūdį ir Atgimusiųjų Lietuvą. Dabar viskas apsivertė ir Lietuvoje — vienintelė literatūra, kuri yra rašoma ir publikuojama, tai skandalų ir įtarimų puslapiai. Tad yra miela grįžti prie literatūrinių temų ir pamąstinti protą filosofinėm ir estetinėm problemom.

Kas yra literatūra? Kas yra menas? Dar ne taip seniai net nekildavo tokio klausimo. Vien iš apibrėžties visi suprastavom, kad menas/poezija yra gražūs sukurti dalykėliai, ir kvestionuoti ar abejojti būtų neišmanėlio darbas. Bet klausimas nenustojo būti keliama viena dėl to, kad viską reikia kvestionuoti, iki neišvengiamai atėjo Sartre ir paskelbė savo essay „Qu'est ce que la littérature?“. Kas yra literatūra? Kada poetas ar dailininkas nusipelnė poeto ar dailininko vardo? Nėra aiškių kriterijų. Jeigu romantizmo laikais grožis/negrožis buvo tas kriterijus ar klasizmo laikais tiesa/netiesa, tai dabar tas viskas pasidarė neaišku, nes neliko vienos grožio nei tiesos sąvokos. Viena grupė žmonių susitaria dėl terminologijos, kuri jai yra labiau priimtama ir atitinka jų filosofiją, bet kuri atsiklaupytų kitos grupės visai kita supratimu. Pastaroju laiku tu mokyklų ir sistemų tiek prisidariusiame pasaulyje, tiek patalpiname grupės, kad elinins pilietis, nusigrižęs nuo tų visų srovių, užsidarė savyje ir nenori nieko žinoti...

* Paskaita, skaityta per Ateities studijinio savaitgalio programą 1992 m. lapkričio 15 d. Čikagoje, ir žodžiai, pasidalyti UTC Lituanistikos katedros seminare profesorės Violetos Kelertienės kurse apie vertimus. Šio kurso dalyviai buvo skatinami versti dabartinius lietuvių rašytojus į anglų kalbą ir spausdinti PEN klubo almanache, kuris yra leidžiamas Lietuvoje ir reprezentuoja lietuvių rašytojus tarptautinei organizacijai.

bis argumentus prieš totalitarizmą ir už demokratiją. Ją skaitant, prisimena šie amerikiečio teologo Reinhold Niebuhr žodžiai: „Demokratija imanoma, nes žmonės sugeba siekti teisingumo (ir jį įgyvendinti), bet demokratija reikalinga todėl, kad žmonės yra linkę būti neteisingais“.

jp

Pernyškio Ateities studijinio savaitgalio programoje paskaitą skaito dr. Stasys Goštautas (greta jo sėdi programos moderatorius Haris Subačius) lapkričio 15 dieną Ateitinių namuose, Lemont, Illinois.

Jono Kuprio nuotrauka

Grįžtant prie klausimo: kas yra tas meno kūrinys, tas poetinis tekstas, kuris išaukia šūkį „čia yra šedevras“? „Čia menas!“ „Čia literatūra“? Per šimtmečius kritikai keitė nuomones, kas yra tas menas, ir dar iki šiol negali priimti vienos, visus patenkinančios meno apibrėžties. Tad negali būti ir vienintelio atsakymo, kas yra tikrai pilnas ir sąmoningas tekstas (ar meno objekto) ar muzikos interpretavimas. Užtai yra daug tekstų ir/ar meno ir muzikos objektų. Iš tikrųjų jų yra tiek, kiek skaitytojų/žiūrovų/klausytojų. Skaitytojas kuria savo nedalomą tekstą, taip kad skaitytojas, o ne rašytojas pasidaro galutinis to teksto autorius.

Bandant padaryti iš meno ir literatūros mokslą, per pastaruosius dešimtmečius kritikai monopolizavo sątytinio ir vizualinio teksto interpretaciją, padarydami jį neprieinamą, nesuprantamą, neįsivaizduojamą ir bereikšmį. Pora krivių krivaičių mums diktavo, kas yra menas ir kaip mes turime jį skaityti, ir jį žiūrėti ar klausyti, jeigu norime būti rimti šio pasaulio piliečiai ir bendrauti su taip pat rimtais šio pasaulio kaimynais. Bet iš to, kas buvo taip paprasta ir lengva suprasti paprastam mūsų tautiečiui, dėka kritikų išradimų išdaigų, menas virto kančia ir tekstas nebesuprantama mįslė. Beveik visas džiaugsmas iš to meno ar literatūros objekto pradingo, ir menas, ir literatūra, ir muzika prarado, pametė savo klientūrą, nes neapsimoka kentėti, žiūrėti ir paveiklų, kuris man „nepatinka“, ar skaityti poemą, kurios nesuprantu, ar klausyti muzikos, kuri man ausį režia.

Pilnai patenkinanti teksto interpretacija yra neįmanoma, nes jeigu taip būtų, tai interpretacija virstų tekstu ir padarytų jį nereikalingu ar nereikšmingu. Yra kritikų, kurie sakosi, jau tai yra pasiekę, ir kad jiems jau tekstas nebereikalingas. Idomu, jeigu tai būtų tiesa... tada galėtume sakyti, kad tekstas yra mažai ko vertas, nes tik gali turėti vieną interpretaciją — kritiko... ir kritikas pasidarytų svarbesnis už autorių.

Kūrybinis tekstas kaip tik ir yra idomus savo daugiaprasmiškumu ir turtingumu, taip kad

egzistuoja daugiau negu viena jo interpretacija visiem laikam. Taip bent yra su muzika. Pianistas ar smuikininkas gali tą pačią sonatą ar koncertą skambinti šimta kartų, bet nė viena kartą nors ir kaip dailininkas bandytų įtikinti, kokia jo paveikslas turi savo gyvenimą, nepriklausomą, ilgalaikį ar trumpalaikį. Jo amžinybė bus nustatyta žmogaus, nieko bendro neturinčio su jo sukūrimu — ar turinčio, nes galop jo amžinybė priklauso nuo žiūrovų, t.y. nuo interpretacijų, „percepcijų“... kurios nustatys to kūrinio ribas.

Bet sustokime minutę ir pasvarstykime, ką tai reiškia žodis amžinybė kūrybos atžvilgiu. Juk jeigu tikim į Dievą, tai garantija gan saugi, kad sulauksime amžinybės aname pasaulyje. Žmogaus troškimas būti jam žinintu skiriasi dar ir tuo, kad žmogui ne tik neužtenka biologinės amžinybės, bet kiekvienas asmuo kažkur/kažkaip nori būtinai palikti savo pėdsakus dar ir šiame pasaulyje, ar tai būtų atmintyje, ar knygos forma, ar paveikslas, ar architektūrinė pastatų, fundacijų ir t.t. Pastaroju laiku teko dirbti prie vieno dailininko korespondencijos ir užrašų. Buvau tikrai nustebęs, kaip jis rūpinosi savo amžinybe. Jis nepasitikėjo nei savo vaikais, nei savo žmona, nei savo draugais. Jis sutvarkė viską pats, taip kad amžinybė būtų užtikrinta taip, kaip jis jos norėjo ir suprato. Šitą žemišką amžinybę kiekvienas supranta ir jautia savaip, kiekvienas turi skirtingus reikalavimus, pagal savo ambiciją, talentą ir situaciją.

Lygiai taip ir su literatūriniu tekstu. Autorius turi savo ambiciją, talentą, reikalavimus ir ribas, kurias kritikas turi surasti ir suprasti, paėmus tai viską iš teksto. Kritikas mėgsta primesti autoriui savo pažiūras ir pasaulio supratimą, kuris dažnai nieko bendro neturi su tekstu, vien dėl to, kad nori pateisinti savo — kritiko — nusistatymus.

Grįžtant prie kūrinio ribų klausimo, reikia pažymėti, kad

kiekvienas kūrinys yra skirtingas savo meniška intencija ir įvykdymu. Užtai negali būti vieno metodo, kurį galėtume panaudoti, einant nuo vieno teksto prie kito. Pirmą sąlyga skaitytojui/vertėjui yra nustatyti kūrinio ribas, kuriose tas kūrinys buvo sukurtas. Tik nubrėžęs to kūrinio ribas: gali kritikas rimtai imtis savo darbo ir neklaidžioti po informaciją, kuri nieko bendro neturi su kūrinio. Informaciją — kuri dažnai yra primetama kūrinio prieš autoriaus ir skaitytojo valią.

Apie vertėją kaip kūrėją esu rašęs ir kalbėjęs kitur (*Aiduse*), bet idomiausia, kad negirdėjau jokio atgarsio. Lietuvoje kiekvieną mūsų mintis būna rimtai analizuojama ir dažnai su ja spaudoje polemizuojama. Mūsų tarpe tuo tarpu retai tenka išgirsti bent kokį atsiliepimą, nebent *Akiračių* puslapiuose.

Bet apie vertėją kaip kritiką rašau pirmą kartą, nes tai gan pavojinga tema, kuri gali užrūstinti visą legioną kritikų. Ne vienas literatūros/meno/muzikos kritikas atsistoja ir žiūri, kaip čia dabar jo vietą užims kokia nors nežymi žmogysta, neturinti ką veikti ir gaišinanti laiką verčiant. Pats nesu vertėjas, man daug idomiau yra rašyti, bet aš mėgstu vertimą kaip metodą galvoti, kaip pratimą. Tai reta disciplina, reikalaujanti susikaupimo ir kritiško skaitymo/žiūrėjimo/klausymo. Kritikas gali labai lengvai paimti vieną teksto pastraipą ir aptarti ar analizuoti visą knygą/paveikslą/muzikos gabalėlį. Jis gali paskęsti biografiniuose duomenyse, gali sukaupti visą istorijos vadovėlį, nurodymadas, kur, kaip, kada tas asmuo ar charakteris gyveno ir ką jis valgė, kaip jis rengėsi ir t.t., niekad neprieidamas prie reikalo, tikros kritikos — vertinimo. Vertėjas negali nukrypti nuo teksto kaip kritikas, jis turi suderinti veiksmą tarp skaitytojo ir teksto. Jeigu išverstas tekstas turi savo gyvybę, savo reikšmę, tai originalas yra kur kas vertingesnis. Bet, atvirkščiai, jeigu gerai išverstas tekstas — prileiskim tokią galimybę — nieko nesako, tai turbūt ir originalas ne daug ko vertas.

Vertėjas neturi tos laisvės kaip kritikas, jis turi sėdėti prie teksto ir kiekvienam žodžiui atrasti atitinkamai lygų jam žodį, kuris ne tik atitiktų jo prasmę, bet ir apimtų to žodžio istoriją, kontekstus, aplinką ir t.t. Čia jau daug sunkiau negu vien tik analizuoti kokį sakinį ar ieškoti kiek kartų autorius panaudojo žodį Petras. Geras vertėjas pirmiausia yra labai geras skaitytojas. Jis negali versti, kol nesupranta teksto. Čia vėl jis turi pirmenybę prieš kritiką, kuris gali labai daug lapų prirašyti, neperskaitęs nė vieno lapo...

Geras vertėjas yra tolygus geram kūrėjui... Iš tikrųjų yra daug mažiau gerų vertėjų negu gerų poetų ar rašytojų, ir daug daugiau kritikų negu rašytojų... Gal užtai mūsų geriausi rašytojai buvo ir geri vertėjai, gal net geresni negu kritikai, štai Nykai-Niliūnas, Tomas Venclova, Algirdas Landsbergis, Kostas Ostauskas ir t.t. Tačiau jie yra ne tik geri rašytojai, bet ir puikūs kritikai... nes perėjo tą vertėjo mokyklą, kuri priverčia kritiką galvoti. O kas yra vertimas, jeigu ne kritiškas galvojimas? Užtai mūsų akademikai (Cipliauskaitė, Skrupskelytė, Kelertienė, Sruoginytė ir kiti) mėgsta verstą kaip pramogą. Aišku, aš čia kalbu tik apie labai gerus vertėjus, kūrybingus vertėjus, kurie, paėmę tekstą, jį iš naujo sukuria. Vertėjas yra kaip feniksas, vis atsinaujina tekste, nes jeigu rašytojo tekstas yra amžinas, tai vertėjo iš esmės yra laikinas. Kas dvidešimt metų ar net dažniau tekstas reikalauja naujo vertimo, nes pasikeičia kontekstai, sąryšiai, žodžių ir sakinių prasmės, istorinių aplinkybių supratimai, kritiškas galvojimas ir t.t. Šitam amžinybės rate vertėjas yra unikalus savo kuklumu, nepreten-duodamas į amžinybę... Keletą sykių buvau suorganizavęs vertėjų kongresus (Stanford University, Palo Alto; Loyola University, New Orleans; ir Boston University, Boston'e). Mane labai stebino du dalykai: vertėjo pasišventimas savo profesijai ir jo išdidus kuklumas. Galop jis žino, kad šiandien, ne rytoj, yra jam skirtas laikas.

Kritikas — tarp kitko labai retai vertiantis — išdidžiai galvoja, kad jis tik vienas yra teksto interpretatorius ir kad jis tos interpretacijos savininkas. Jis pamiršta, kad įvairumas yra vienas iš teksto savybių ir kuo jis įvairnesnis, tuo jis turtingesnis... Vertėjas žiūri į tekstą iš vidaus, kritikas dažnai iš išorės; vertėjas priverčia skaitytoją grįžti prie originalo-teksto, kritikas dažnai jį atstumia. Kritikas beveik pavadoja tekstą. Perskaitytą *Literatūrą ir meną* ar *Draugo* kultūrinį priedą, mes tada jau jaučiamės viską suprantą ir viską žiną, nebereikia skaityti teksto. Skaitytojas apsigauja, manydamas, kad, perskaitęs kritiko nuomonę, jis jau viską supranta. Jis tik save apgauna. Tokiu būdu turime neišbalansuotą teksto supratimą, kuris nieko bendro neturi su kritišku skaitymu... Panašiai daro meno ir kino teatro „interpretatoriai“, jie apgauna publiką, įpiršdami jai savo asmeniską nuomonę, neko vertas.

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Apie demokratiją • Vertimo vieta literatūroje • Pokalbis su Vytautu Landsbergiu • Laiškas iš Vilniaus (7) • Jonas Jurašas į Vakarus • Albino Bernoto romanas • Marcelijaus Martinaičio eilėraščiai • Nuo šakutės iki lyrikos • Rašytoją Antaną Gustaitį (1907-1991) prisimenant • Nuomonės ir pastabos • Naujos knygos

„Konkurentai susirūpinę“

Tėvynės sąjungos pirmininkas Vytautas Landsbergis atsako į „Laisvosios Europos“ korespondento Vidmanto Valiušaičio klausimus

VIDMANTAS VALIUŠAITIS: Pastaruoju metu girdėti gana daug vertinimų ir prognozių, reiškiamų Tėvynės sąjungos adresu. Tarp jų — iš anksto prognozuojamas skilimas partijoje, konflikto židiniu nurodant partijos pirmininko ir valdybos pirmininko būsimąsias įtampas. Ką Jūs apie tai galėtumėte pasakyti?

VYTAUTAS LANDSBERGIS: Yra labai daug kalbų ir visokių pastangų atakuoti, skaldyti dar tikrai kuriamą partiją. Įvyko įsteigiamoji konferencija, partijos dokumentai priimti ir suredaguoti. Galbūt dar bus tobulinami, nes turės įvykti dar ir partijos suvažiavimas po to, kai partija bus įkurta, kai turės savo struktūras visoje Lietuvoje ir kai prasidės darbas. Tačiau matomas aktyvus išankstinis nusiteikimas „prieš“, nors mes dar nespėjome nei ko nors gero, nei ko nors blogo padaryti. Atrodo, kad mūsų partijos atsiradimas gąsdina. Ypatingai, žinoma, kairiąją pusę ir visas tas gijas, kuriomis kairioji pusė manipuliuoja kitose visuomenės srityse — masinės informacijos priemonėse ir pan.

Prie to aš priskirčiau ir labai intensyvias pastangas bei spekuliacijas ta tema, esą, tarp partijos vadovų turėtų būti nesutarimų, turėtų būti kokios nors konkurencijos ir skilimo. Prisiklausėm ir nekorektiškų prognozių. Bet aš suprantu, kad konkurentai susirūpinę.

VIDMANTAS VALIUŠAITIS: Bet, atrodo, ir konservatorių tarpe yra gana šakotų asmenybių su tam tikru politiniu svoriu, kuriuos irgi reikiama įvairių pastabų ar net abejonių kaip kurių partijos vadovų adresu...

VYTAUTAS LANDSBERGIS: Mūsų politinio gyvenimo, partijų gyvenimo bėda ir problema yra ta, kad asmenybės, — kurių, atrodo, tikrai turime — nelabai linkusios dirbti kartu, prisitaikyti, atsakyti dalies savo šakotumo vardan bendro reikalo. Dėl to aš visą laiką turėjau vargo. Sąjūdyje, visuose

Vytautas Landsbergis

Vytauto Maželio nuotrauka

jo etapuose, ir, ko gero, turėsiu tų problemų ir dabar. Niekur nuo savo visuomenės, nuo savo tam tikro tipo žmonių nepabėgsi.

VIDMANTAS VALIUŠAITIS: Išsiskaidius Tėvynės sąjungos statutą, matyti, kad valdybos pirmininko įgaliojimai yra labai platūs. Jo rankose, galima sakyti, visa vykdomoji galia. Prileiskime tą tamsiausiąjį prognozuojamą scenarijų — valdyba vykdo truputį ne tą politiką, kurios laikosi partijos pirmininkas. Kokios būtų partijos pirmininko galimybės valdyti procesą partijoje?

VYTAUTAS LANDSBERGIS: Aš manau, kad uždavins būtų ne visai toks kaip „valdyti procesą“, bet reguliuoti, kad nuo-

monių skirtumai ar tendencijos neišaugtų į konfrontaciją partijos viduje. Tam esama tokių svertų, kaip politinė taryba, kurią sudaro aukščiausioji politinė partijos vadovybė, į kurią įeina valdybos pirmininkas, kaip vienas iš narių. Tam yra numatytos reguliarios, plataus atstovavimo, iš visos Lietuvos partijos struktūrų, konferencijos (šaukiamos kas keletas mėnesių, o gali būti ir dažniau). Tam yra politiniai komitetai. Taip pat tam yra Seimo narių, priklausančių mūsų partijai, korpusas, sambūris ar sueiga. Kitaip tariant, mūsų partijos nariai Seime. Tačiau kol kas ši labai svarbi institucija apibrėžta dar gana eskiziškai, tačiau, manau, kad statute ją dar

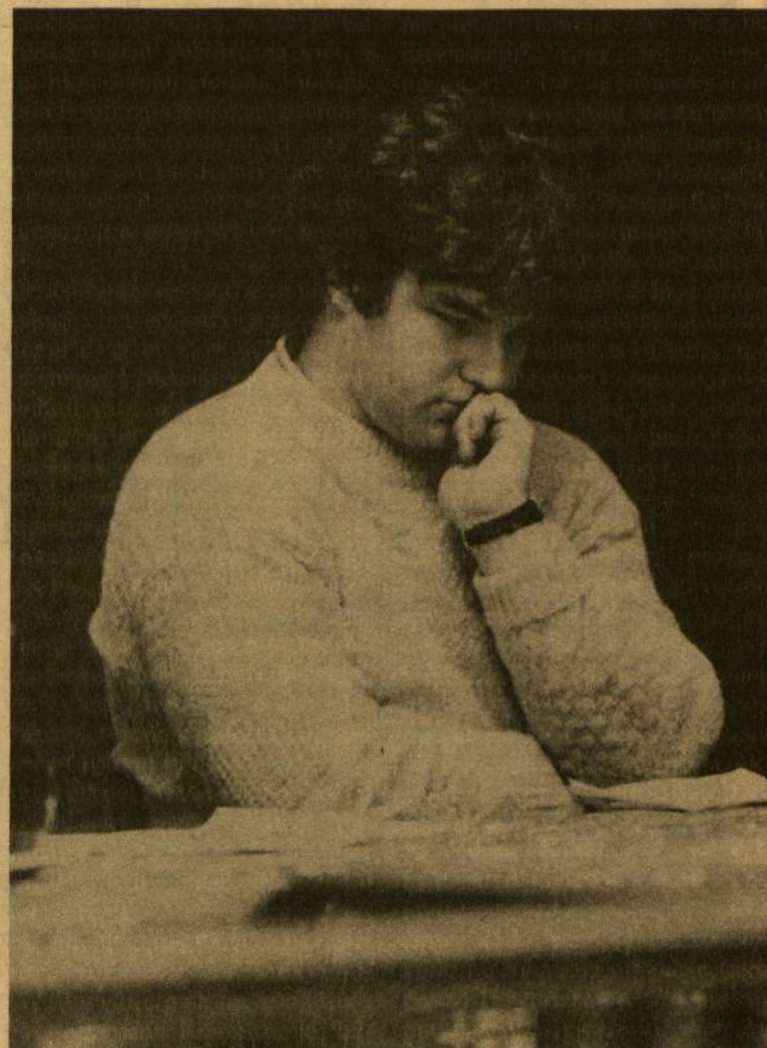
labiau išryškinsim. Tai yra labai stipri politinė jėga, kuri turės didelės reikšmės partijos veikloje.

VIDMANTAS VALIUŠAITIS: Nors praėjo dar ne tiek daug laiko nuo steigiamosios konferencijos, bet kūrimosi procesas partijoje vyksta toliau. Kaip galėtumėte jį įvertinti? Ar jis vyksta pakankamai sklandžiai?

VYTAUTAS LANDSBERGIS: Tėvynės sąjungos valdyba jau paskelbė savo pirmąjį nutarimą dėl narių priėmimo organizavimo. Apibrėžta, koku būdu jau dabar turi būti kuriamos partijos struktūros Lietuvos miestuose, rajonuose ir mažesnėse vietovėse. Nutarime gana detalai visas aprašyta, reglamentuota, ir iniciatoriai, kurie dabar platins jau paruoštas įstojimo anketas, turi kuo vadovautis. Manau, kad netrukus turėsime vaizdą, kokiais tempais ir koku mastu vyksta partijos narių angažavimasis, skyrių ir padalinių formavimasis.

VIDMANTAS VALIUŠAITIS: Tėvynės sąjungos vertininkų ir komentarų iš šalies dabar galima girdėti daugiau, negu informacijos iš pačių partijos šaltinių. net ir steigiamojoje konferencijoje priimti dokumentai nebuvo plačiau paskleisti...

VYTAUTAS LANDSBERGIS: Vienintelis laikraštis, kuris šiuo metu skelbia mūsų partijos dokumentus, yra *Sąjūdžio žinios*. Partija yra kuriama Sąjūdžio seimo nutarimu. Sąjūdis globoja jos kūrimą, ir natūralu, kad *Sąjūdžio žinios* skelbia tuos dokumentus. Mes neturime tiek lėšų, kad galėtume skelbti dokumentus skelbimų pavidalu. Dienraščiai ima nemažus pinigus už jos kūrimą, ir natūralu, kad jie yra partijos bruožai, turbūt iš tiesų nepatenkina. Galbūt mums reikės netrukus išleisti brošiūrą su visų pirmųjų dokumentų rinkiniu.

Julius Keleras

Jono Kuprio nuotrauka

Laiškai iš Vilniaus (7)

Sveiki mielieji,

[Lietuvą įbėgo vasara: šiluma, spalvos, energija. Tiesa, Vilniaus radijas ne sykį išpėjo, esą virš Vilniaus atsirado ozono skylė ir tas karštis, lyg ir per ankstyvas gegužiai, nėra sveikas. Net patarė vaikų ilgesniams nepalikti kiemuose, nes radiacijos lygis viršija normą. Nors, kita vertus, ar maža kas šiais nuopolių laikais viršija normą, standartą? Štai priešais namą, kuriame gyvenu, yra nemaža aikštė, kurioje kažkoks gudrus dėdė atvežė vaikučiams dovanėlę — įvairių formų betoninius luitus, labiau siai tinkamus daužyti dantis. Nebūtinau pinieniams. Tie luitai, imituojantys geometrines figūras, iš tikro ir patys primena išbelstus kažkokio milžino dantis. Jeigu leistumėt pajuokauti, sakyčiau, kad gal kaip tik čia puolė mitinis komunizmo pranašas ir jau nebesusirinko savo dantų. Tuščia ju, tu juoku, bet visa tai liudija mūsų požiūrį ne vien į aplinką. Jeigu mums nerūpi, kaip ir kur žais mūsų vaikai (nors abejoju, ar tie dėdės statytojai čia gyvena), tai kaip gali atsirasti pilnavertių lietuvių valstybė, teigianti pilnavertę savo būtį pasauliui.

Formaliai desovietizacija lyg ir vyksta, bet socialiai nuskriausti ir vis dar skriaudžiamiems žmonėms gyvenasi vis prastiau. Nekalbant jau apie invalidus ar tremtinius, kuriems jokios kompensacijos dabar arba visai neišmokamos, arba jos ne didesnės už žvirblio ašaras. Socialinės garantijos? Paskaityme laikraštius, išėikime į gatvę. Turbūt dar neužaugę medžiai, iš kurių pagamintame popieriuje turėtų būti surašyti visi visu Lietuvos žmonių interesus, teises ir pareigas ginantys įstatymai bei kiti norminiai aktai. Todėl neretam ir smilkteli: net ir sovietmečiu nebuvo taip blogai. Juk dabartės, kaip teigia Kazys Saja, „pono Brazausko rinkėjai jau turėtų matyti — nepadaugėjo nei darnos, nei darbo, nei doros. Su kiekviena savaite vis ciniškiau ir įžiliau pažeidinėjama Konstitucija, leidžiami atgaline data galiojantys įstatymai, o neseni pažadai skamba kaip pasityčiojimas iš vargšų žmonių patiklumo“ (*Amžius* 21 (104), 1993 gegužės 22-28 d., p. 2). Ar mato? O kaip ciniškai šalinami naujajai valdžiai nepataikavę — Darius Kuolys, P. Plumpa, Stasys Lozoraitis. Neseniai atleistas ir ELTA generalinis direktorius Adolfas Gurskis — reto padarumo ir retos

kultūros žmogus — kuriam kadaise mano brolis nešdavo skaityti slapčiausiai padarytas Kazio Bradūno, Alfonso Nykos Niliūno, kitų išeivijoje išleistų knygų nuorašus. Išeiviją pasiekiančiame *Dienovidyje* ne taip seniai buvo skelbtas pasikalbėjimas su Gurskiu. Atsakydamas į vieną klausimą, Gurskis teigė, jog „treji nepriklausomybės metai kupini ir begalinio džiaugsmo, ir dramatiškų įvykių, ir pasididžiavimo, ir gėlos, gėdos, apmaudo jausmų. Neabejoju — išbrisis iš dabartinių raistų ir liūnų, iš savo bjaurasties, jei neužmiršime, ypač mes, spaudos darbuotojai, kad iš vidaus, iš širdies, kaip sakoma Evangelijoje, išsina pikti sumanymai, klasta, begėdystės, šmeižtai, puikybė... išsina ir suteršia...“ (*Dienovidis*, Nr. 19, 1993 gegužės 14, p. 2). Ar ne toms mintims netrukus ir atkeršijo LDDP, atleisdama iš pareigų principingą, dorą ir gabų direktorių? Apie tokį galėjai pasakyti — inteligentiškas žmogus. Ar liežuvis taip norėtų pavaldinti, tarkim, Arvydą Juozaitį, Kazį Bobelį ar pačias didžiausias valstybės galvas? Kažin. Kol vis dar paslaugiai maitinamos vis labiau smarkaujančios valdininkų burnos, stabdomas žemės gražinimas, apvaginėjami pensininkai ir kiti — ne patys turtingiausi Lietuvos lietuviai — patikėję savo rublius, kurie nebuvo indeksuoti, taupomosioms kasoms ir už tai tegavę, dėkui premjerui, kasdien gaitančius talonus. Pasakojimo mate, kaip po rinkimų komiškai atrodė po Parlamentą šmirinėjanties tarsi nesavos figūros: po aštuonis, po penkis. Nesuprantančios, kaip čia atsitiko, jog gavo valdžią. Iš pradžių tedrįsios užėiti tik į wc ir į bufetą, kur jiems atrodė, vyksta tikrasis gyvenimas. Ar tai tautos išrinktieji, kuriems esmingiausias tikslas demokratizuoti Lietuvą? Pažvelkime, kaip jie gerbia demokratijos principus — opozicijos įstatymas atmetamas, jai neskiama laiko televizijoje, naujoji rinkimų komisija atšaukia trijų Seimo Tėvynės santaros deputatų mandatus... Ar bereikia dar? Ar bereikia dar stebėtis socialine depresija, pastebimai užliejančia Lietuvą, kaip ir toji saulė, laidoje raudonindama horizontą. Kur neliūdėsi, jeigu nėra tvarkos Lietuvoje. Jeigu atvykęs iš Europos ar iš kitur tebuvo vien savo viešbučio kambarėlyje, težiūrėsi vis labiau nuobodėjančią žinių laidą „Panorama“, užėisi į krautuvėles, kur kainos veik kaip Europoje, pakalbėsi su

Vertimas

(Atkelta iš 1 psl.)

svarbu, kaip gudri ji bebūtų. Įdomiausia buvo, kai Umberto Eco, paklaustas, kaip jam patiko jo filmas „The Name of The Rose“ — atsakė, čia ne mano filmas. „Aš parašiau knygą, o režisierius susuko filmą... nieko bendro neturintį su mano romanu“. Režisieriai, kaip ir kritikai, visada bando „pataisyti“ autorių.

Geras kritikas yra tik geras skaitytojas, o skaitytojas yra beveik naujo teksto kūrėjas, t.y. be jo negali būti teksto. Šitą mintį išskėlė Julio Cortazar savo romane-essay *Ragueta*, paimtą iš struktūralistų ir Greimo. Cortazar labai gudriai pažymi, kad kiekvienas autorius tikisi, kad ji supras skaitytojas, jis negali be jo gyventi... Rašytojas — romantikas mato/skaito save ir nori būti suprastas per savo herojus. Klasikinis rašytojas nori mokyti ir palikti savo pėdsakus istorijoje. Modernus rašytojas atrado, kad yra ir kitų galimybių susiderinti su skaitytoju, t.y. vienu sykiu būti skaitytoju ir autorium, nes skaitymas panaikina laiką, kuris skirdavo autorių nuo skaitytojo... Šitas tapatumas (simultane-iškumas) duoda kūriniui naują dinamiką, kurios jokis kitas šimtmetis nežinojo... ir atvėrė nepaprastą galimybes ateities kūrėjams/rašytojams, dailininkas, skaitytojas ir vertėjas, nes iš vienos, užšalusios interpretacijos atsirado beveik nesibaigiantis tekstų įvairumas. Užtai tiek senų autorių įgavo naują gyvybę su nauja interpretacija. Mes juos skaitom su nauja aistra, lyg jie būtų mums parašyti, pradedami tokiu būdu tą amžiną dialogą tarp skaitytojo ir autoriaus, visai aplenkdami kritiką. Kritikas pasidaro visai nereikalingas... skaitytojas/vertėjas užima jo vietą daug kūrybingiau. Mes visi tam tikra prasme esam vertėjai, iš vieno meno į kitą, iš vieno teksto į kitą, iš vienos kalbos į kitą... iš vienos kultūros į kitą.

Senovėje vertėjas buvo atšakingas ne tik už kritišką teksto pristatymą, bet ir už jo išlaikymą ir perdavimą ateinančioms kartoms. Prisiminkime žydų ir graikų susitikimą Paros saloje, tolimųjų laikais, Egipte, prieš 2,300 metų. 72 vadinami „išminčiai“, o iš tikrųjų „vertėjai“ vertė Bibliją iš hebrajų į graikų kalbą. Kaip anekdotas, išliko ju vertimo metodas. Kiekvienas tekstas buvo išverčiamas daugelio vertėjų pirma individualiai, paskui sulygintas ir galop pripažintas kaip galutinis ir nebekeičiamas. Kiekvienas išminčius turėjo prisiekti, kad laikysis vertimo ir jo nebekeičias. Mažai žinojo jie tada, kad nėra amžino vertimo, tik amžinas tekstas. Tai suprato viduramžių Toledo vertėjai iš arabų į krikščionių tautų kalbas prieš 800 metų; ir protestantai su savo Biblijos vertimais, sukelusiais visą Europą prieš 500 metų. Galop ir mūsų literatūros pradžia buvo labai kukli — iš vertimu, kad kai kuriems duotų „progos pagalvoti ir pasvarstyti didesnius dalykus ir paskatintų karščiau rūpintis gimtąja kalba ir ją skleisti...“, rašo kaip Mikalojus Daukša įžangiam žodyje *Postilla Catholica*.

oficiozais, kurie viską pieš rožiniais dažais, nemindami savo gerovės šaltinių, gali būti, kad atsiras iliuzija: Lietuva jau pasaulyje. Tačiau, kad taip nėra, man paliudija nuvargęs senutės veidas — senamiestyje, krautuvėje, kur reikiama ir stundomasi, aikštėje, kur ji vis tiek kasdien miesteli sąją trupinių balandžiams, irgi pasigendantiems duonos ir taikos tėviškėje. Lietuva dar ne pasaulyje, bet jau ir ne sužvėrėjusio aziato letenosė. Nors tiek.

Julius Keleras

Režisierius Jonas Jurašas vėl Vakaruose

Nepritapęs prie dabartinės Lietuvos teatrų stagnacijos, kaip jis išsireiškia *Lietuvos ryto* 1993 m. gegužės 28 d. laidoje, pokalbyje su Rimvydu Valatka, ilgametis Kauno dramos teatro režisierius Jonas Jurašas įteikė kultūros ministrai atsistatydinimą iš pareigų ir antrą kartą iškelia į Vakarus, į Vokietiją.

Komunistinės valdžios išvartas iš Kauno dramos teatro 1971 metais, Jonas Jurašas po trejų metų pirmą kartą išvyko į Vakarus. Vakaruose jis savo profesinį talentą demonstravo keliose valstybėse. Pernai vėl buvo pakviestas ir grįžo į Kauno dramos teatrą vyriausiojo režisieriaus pareigoms. Deja, aštuoniolika praleistų metų Vakarų pasaulio teatruose, įgautas naujas žvilgsnis, nauji polėkiai ir naujos idėjos nebuvo priimtinos teismo sprendimu į teatrą grįžusiems visiems Jono Jurašo reformoms pasipriešinusiems aktoriams.

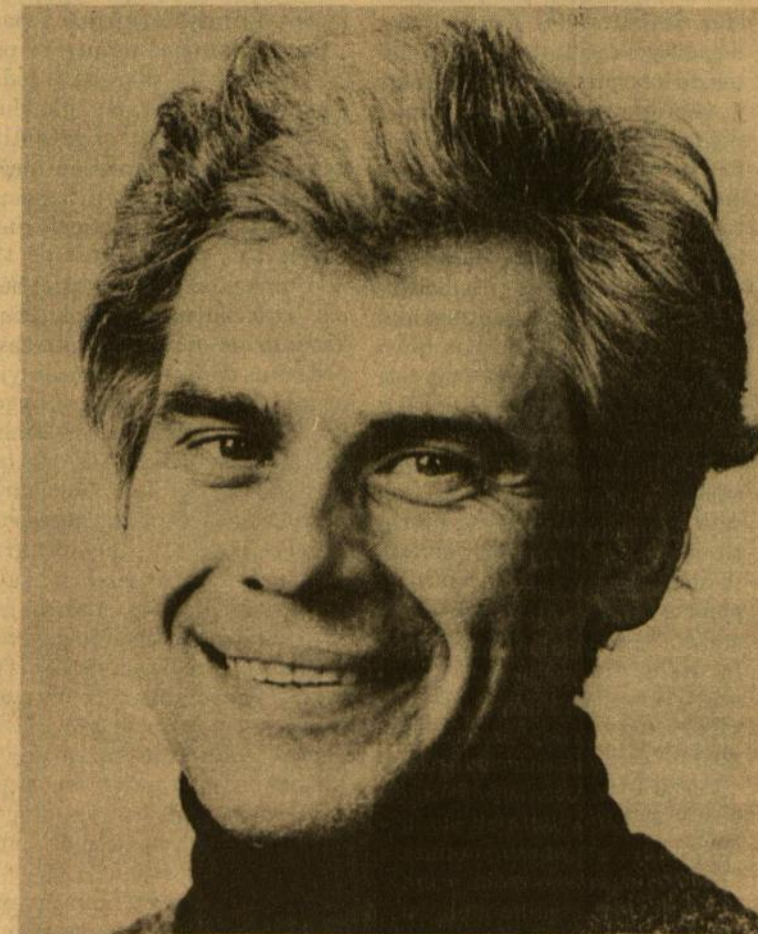
— Aš sugrįžau į Lietuvą su sovietiniais įstatymais, pagal kuriuos teatras niekuo nesiskiria nuo gamyklos, — *Lietuvos ryte* aiškina režisierius Jonas Jurašas.

— Didžioji dalis Lietuvos aktorių baiminasi žengti į koją su gyvenimu ir jokie pamokslai,

jokie įtikinėjimai, kad žmogus turi būti iniciatyvus, čia nepadės. Tai bejėgiškumas. Lietuvos teatrai — vakarykštės dienos produktas. Jie mirę, nes valstybė nepajėgi išlaikyti šių gigantiškų užuovėjų menininkams arba save laikantiems tokiems. Dalis aktorių nenori pripažinti fakto, kad teatras nėra prieglauda. LIFE [Tarptautinis teatro festivalis, šių metų pavasarį vykęs Vilniuje] parodė, kokia stagnacija dabar įsivyravo Lietuvos teatruose. ...Tai ypač pasakytina apie Kauno dramos teatrą, kuriame vyrauja senyvo amžiaus aktoriai, dabar daugelis džiaugiasi, kad jų nėra iki dienos galo nebepajudins, — sako Jonas Jurašas.

Daugelį metų su teatrais Vakaruose pasaulyje dirbęs režisierius Jonas Jurašas mano, kad neturtingai Lietuvos valstybei didelių, bet neproduktyvių teatrų išlaikymas yra per sunki našta. Ateitis priklauso savarankiškoms, mažoms trupėms, pajėgiančioms progresuoti kartu su Vakarų kraštų teatrais, mobilioms Lietuvoje ir užsienyje.

— Nesuprantu, kaip teatre galima laikyti tokius muziejinus spektaklius, kaip dabar mano statytas „Šventėžeris“. Teatras

Jonas Jurašas

privalo atspindėti laiko dvasią, ir net „Smėlio klavyrai“, statyti, tik žengiant į nepriklausomybę, jau visai kitaip skamba. Pagaliau paskutinį žodį tars ne teismas, ne kitos valdžios struktūros, o pats gyvenimas.

Išvykdamas į Vokietiją, reži-

sierius Jonas Jurašas paliko atviras duris grįžimui į Lietuvą, kai atsiras palankios sąlygos kurti teatrą, kuris atitinka laiko dvasią. Pokalbyje nepasakytą, kokiame Vokietijos teatre režisieriaus darbą tęs Jonas Jurašas.

Br. J.

Prisiminimai apie partizanus Albino Bernoto romane

PETRAS MELNIKAS

Neretai romane įvedami keli įvykiai iš autoriaus biografijos. Gi Albino Bernoto visas romanas *Mergaitė, papuoški mano kapą* (Metai 1991, nr. 9) yra atviras pasakojimas įvairiomis beletristinėmis formomis apie vaikystę pokario kaime, kai į jo patėvio namus prie Šakių dažnai lankydavosi ne sukurti – išgalvoti, bet tikri partizanai, vadovaujami Naro. Prisimena, kiek tada buvo tikros baimės, slapstant užėinančius miško brolius, miškus kartais „šukuojant“ rusams.

Autorius vaizdžiai rodo, kaip iš tiesų buvo, kas yra gandai ir kas teisybė. Tam naudojasi net Sajūdžio, *Pergalės* ir *Gimtojo krašto* atgimimo laikų periodikos straipsniais apie partizanus. Gal todėl, perskaičius šį romaną, iš faktų ir beletristiškai aprašytos jo savijautos, tariasi žinąs, kas dėjosi tais neramiais laikais. Pasamones gabalai išryškina faktus. Gyvenimas visiems tada buvo lyg „erdviame plyšy – jame esi įspraustas“.

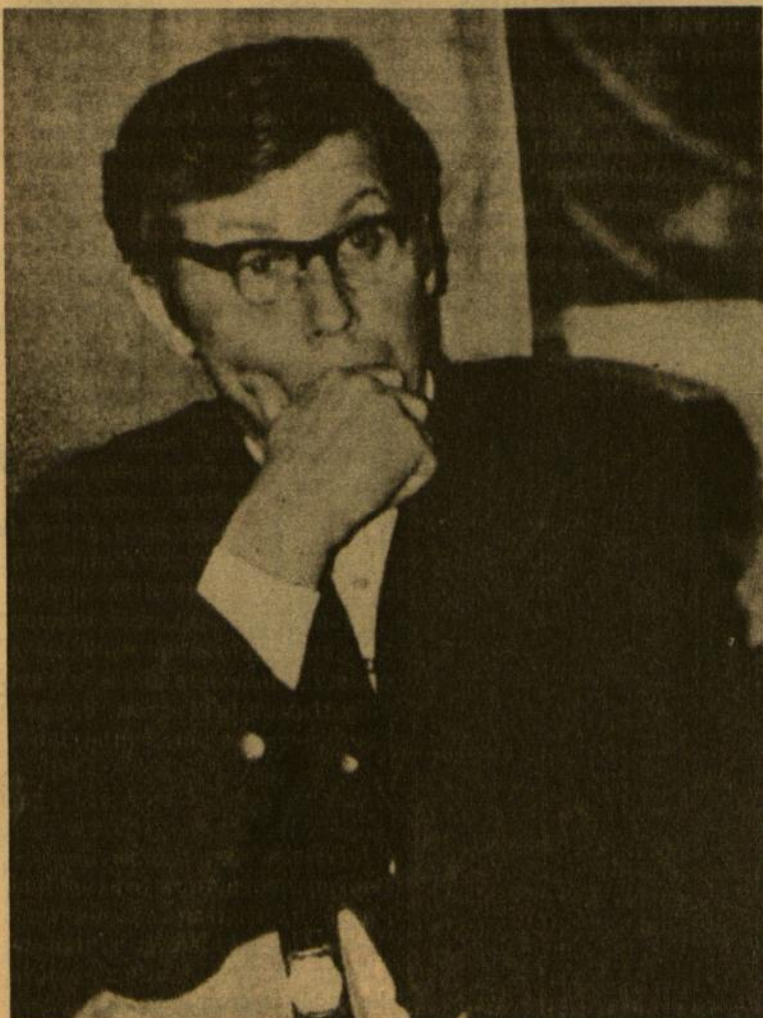
Bernotas svarsto ir tai, katras Lietuvai buvo naudingesnis. Ar tas, išėjęs į mišką ir nebegrižęs? Ar tas, nejęs ir po pokario šį tą Lietuvai galėjęs nuveikti? Stebėtina, sako, kad Kraševskio *Vitolio raudą* įsigijo tik 200 šviesuolių ir to pakako, kad Lietuva liktų gyva. Ar šiandien turime tuos 200?

Estas Maskvoje per jaunųjų rašytojų seminarą Bernoto paklausė, ar rašant apie kaimą autorius ir kaimiečių mąstysena turi būti neišvengiamai. Mat, kad paleido iš rankų žagrę, pakeitė plunksna – tapo poetu. Poetas yra lyg apsišvietęs dvarponis, jam nesiseks įsitemkti naiviam valstiečiui. Čia nėra tragedijos, kalbėjo estas, bet kažkas tame vis dėlto negerai, verčia susimąstyti.

Romano pradžia atsidengia tuo, kad nėra vietos Dievui pradžios mokykloje, nušaunamas neblogas apylinkės pirmininkas ir patėvį šaukia į valsčių; išeina jis su skalbinių maišeliu, bet vėliau grįžta. Partizanai patėvį įkalbinėjo būti pirmininku ar bent sekretorium, bet tas teisinosi ne per dideliu raštingumu. Narui tai būtų patikę, bet patėvis juto, kad „šitie ir anie spaudžia“. Jį padarė bent dešimtininku, turėjo raginti žmones į pastotes, trenktis su arkliais keliom dienom ką nors pavežiot. Jokia laimė tuomet būti viršininku. Albinas (dar vaikas) patėviui kiek padėdavo, bet ūkininkai dingdavo net nuo pietų stalo, slėpėsi ir kartais juokėsi, girdėjo jis. Patėvis jam sakė neit ten, gal turi neatidėliotinų darbų. Partizanai patėvį vadino „raudonuojų kaimo viršila“.

Kartą partizanai apsilankė troboje su rusiškom uniformomis. Naras aiškino, kad to jiems žygiui reikėjo, o patėvio burna nenustojė drebėti... Kaimietis įstengė tylėti net mirties siaubo apimtas. Visi bijojo, kad iš Lietuvos nebūtų likusi tik kaulų krūva, kaip majų piramidė turistams. Apie baimę net kunigas autoriaus mamai per išpažintį pasakė: jei taip bijai, tai ir tylėk ir širdyje gailėkis. Net Dievo tarnas bijojo. Ar galėjo geresnių laikų žmonės tikėtis?

Romane gyvenimiški pokario prisiminimai. Dar vaikas buvo jis, bet jau su partizanų žiūronais stebėdavo apylinkę, nors kartais ir kaimynai perspėdavo, pamatę sribus. Vaikas nematė partizanų kortuojant, geriant, juokus tik krėsdavo atėjus juokdariiui Spicui, ir tuo malšinant įtampą. Prisimena jis partizanų kariškas uniformas, jų maldas, dainas; kaip, persirengę patėvio drabužiais, jie nebijodavo eiti į miestelį; kaip rusai „šukavo“ apylinkę, bet jų sodybą pelkėtoji vietoj apėję. Naras planšetę turėjo rusų karininko antpečius, dienoraštį, kar-

Albinas Bernotas

tais rašydavo. Išeidamas, jis patikėjo patėviu, palikdavo jam užklijuotą voką su nurodymais, jei užeis kiti partizanai. Bet iš ryto voką turėjo sudęrinti.

Labiausiai vykę prisiminimai, tų įvykių, kuriuos autorius pats išgyveno. Tai, matyt, ir yra geros prozos privalumas. Pažintine prasme papildoma girdėtai atsitikimais, vykusiais už vaiko horizonto, kaip trėmimais, partizanų kovom su vagių banda, ūkininkų bėgimu iš ūkių, papuolus į juoduosius sarašus, tardymais miestelio „baltmūry“, girdint iš ten riksmus, pasidavusio ir kan-

kinamo partizano 150 žmonių išdavimu. Daugiausia gerbiama žmonėmis autoriui yra buvęs partizanų vadas Naras ir poetai: Antanas Miškinis ir Eduardas Mieželaitis.

Albinas Bernotas, gimęs 1934 metais Urviniuose (prie Šakių), baigęs Vilniaus pedagoginį institutą, išleido eilėraščių rinkinius *Lygumos bunda* (1960), *Žaibų tyla* (1965), *Karšti lapai* (1968), *Slenkstis* (1972), *Paglostyk žolę* (1980), *Vėžės* (1981), *Nusigrėžusi žvaigždė* (1983) ir vertė rusų, lenkų prozos ir poezijos.

Nuo šakutės iki lyrikos

PRANAS VISVYDAS

Jau ne sykį esu prasitaręs, jog apie politiką nieknieko nenusimanau. Suprantu, ji būtina visuomeniniam gyvenimui. Tačiau virtuvinės politinių rietenų temperatūros neišlaikau. Laikau si prezidento Truman'o posakio: Jei negali pakelti karščio, nelįsk į virtuvę.

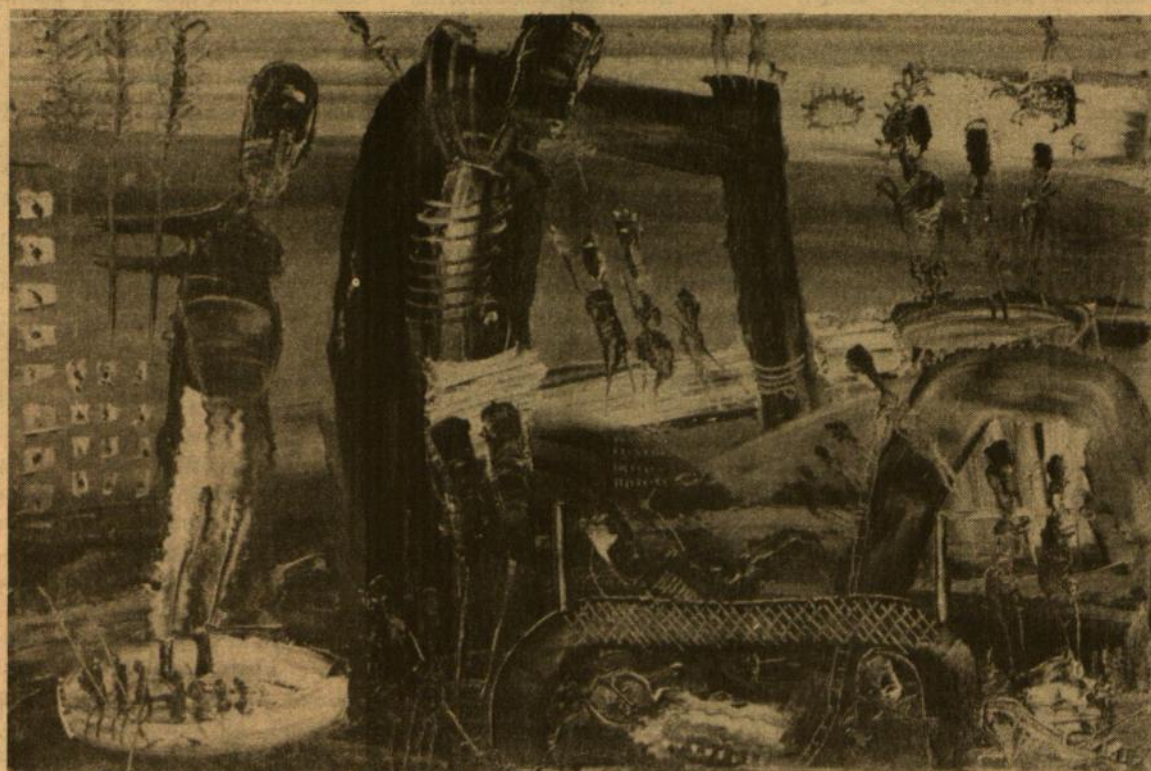
Posakis lieka posakiu, bet nuo viryklės kaitros išsisukti neįmanoma. Juk reikia paruošti, kad ir paprasčiausius pusryčius. *Primum vivere, deinde philosophare*, kaip sako romėnai. Tie visokie javainiai su pienu ir kava atsibosta. Todėl retsykiais imuosi sudėtingesnes kulinarijas. Iš preparato miltelių, įmaišęs kiaušinių, kepu tris blynus, priedo dvi „pork link“ dešreles su bulvių skiltimis. Arba susigundau išsivirti „Malt-o-meal“ košės, kurią apiberiu razinomis ir įvarau šaukštą medaus. Viską užgeriu kava. Taigi virtuvės temperatūra man nėra svetima.

Mieli skaitytojai, atleiskite, kad su savo kulinarine išpažintimi eikvoju popierių ir jūsų brangų laiką. Bet tam turiu gan svarią priežastį. Reikalas toks. Anądien rytą mano virėjiškoje rutinoje įvyko perversmas. Nenorom tapau išradėju!

Taigi ruošiausi virti košę. Tam turu nedidelį puodą, su kuriuo nesiskiriu daugiau negu dvidešimt metų (tai bent ištiki-

mybė!). Kelios rankenos nuo karščio sutrupėjo, bet varinis dugnas kaip naujas. Kai vanduo jau virė puode, atbėgau iš miegamojo, kur rašiau laišką, ir iš stiklinės į puodą įbėriau paruoštus kviečių grūdėlius ir žiupsnį avižų dribsnių. Dairausi šaukšto pamaišyti. Po ranka nebuvo, tad griebiau artimą šakutę.

Čia ir glūdi visas fokusas. Šakute dar niekad nesu maišęs košės. Visada šaukštu. Vadinaisi,

Osvaldas Juška

Iš šią vasarą vykstancios keturių panevėziečių dailininkų: Osvaldo Juškos, Eugenijaus Marcinkevičiaus, Ričardo Ničajaus ir Romualdo Petrausko parodos Lietuvos dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

Marcelijus Martinaitis

NEŽINOMO DAILININKO PAVEIKSLAS

Berods, tai praėjusio amžiaus paveikslas. Apsnigtos kaimo trobelės, kas eina su šieno glėbiu, kas su naščiais vandens, vaikui su rogutėmis ant ežero ledo, senukas su žabais: šliaužia rogės nuo kalno, paskersta kiaulė, ją suvilina, dūmai kaip virvė tiesiai kyla aukštyn. Viskas čia pat, netoli – bažnyčia, kapinės. Jie nesistengia ką nors toliau išliurėti, kas ne šito pasaulio: jie tikri, kad yra matomi Dievo – jų nežinomo autoriaus, kuris juos įamžina.

Jie veikia oriai, nusimanydami, kad viską daro teisingai ir visa išlieka. Jie tikri, kad bus kada nors pamatyti, kai nieko neliks čia, kai visi išsiskirstys, jie bus pamatyti susigrūdusių salė žmonių, žemaziūrėm akim ieškančių, kas autorius, aikčiojančių, sutrikusių, lyg išvydusių juos atsivėrusioj Dievo aky.

PETRINĖS KRINČINĖ

Trobose užia alus. Baigęs asočių sausra – linksmybės stalams: dideli mėsos valkčiai nušniokščia į burnas.

Kaip seniai ant stalų poromis gulė šakutės ir peiliai... Laisvė silyklui, laisvė statinėms, pilnoms dundesio!

Dėkui Petriui ir Povilui. Dėkui papjautai kiaulelei. Dėkui jautukui, kad leidosi pjaunamas: jis vakar dar lakstė didžiai bliaudamas, kai į maišelį įgėlė jam širšė. O dabar toks ramus – išdarinetas, gėrovų pagarbintas...

Dėkui kiemo varteliams, kad gražiai atsidarot; pasiūtęs Petrinių alus vyrams įveržia diržus – už trobų nusigręžė, vos nulaiko voles... Ir iš lauko pašlampa sienojai.

Laukuos – nė gyvos dvasios. Dirba tik vienos bitelės, nežiūri Petrinių...

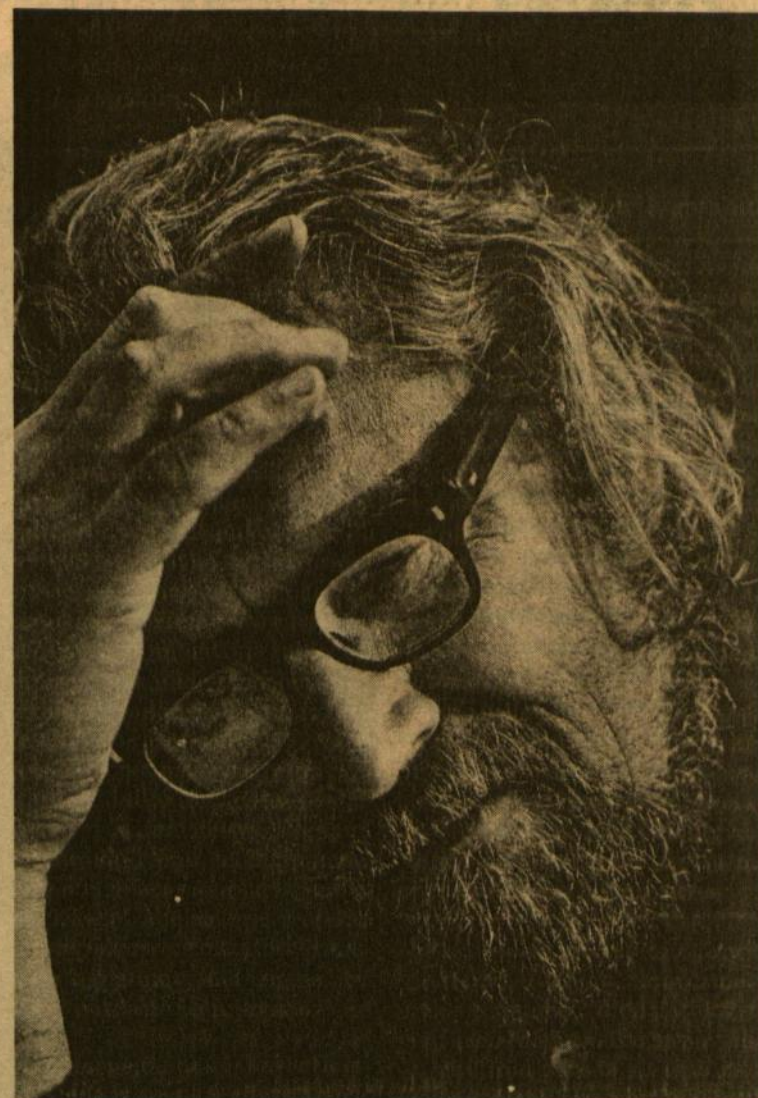
Dieve, nepagailek mums vargu, kad tik švarūs priimtume juos: pašventintų mūsų ilgai nelaikyk. Duok paklydimų mums, mūsų nuodėmės patikėk mums: mes jas apvalysim per atgailą, per Švenčiausiąjį, sutirpdę jį burnoje.

Šventorius. Aikštė priešais jį. Pamestas kaspinas. Dviratis,

tą rytmetį laimingai įsitikinau, kad verdančią košę maišyti šakute kur kas lengviau negu šaukštu. Gal kas nors kitur taip ir daro, bet mano buveinėje, pri-

siekiu, tai buvo naujovė. Išradimas! Pažangos šuolis!

Nemanykite, kad esu jau toks ūkiškas ir galvoju tik apie puodus, šakutes, šaukštus, košę, deš-

Marcelijus Martinaitis

Algimanto Kunčiaus nuotrauka

įvartytas į krūmus... Čia guldavo atvežtus vyrus, su volėm, sugrūstom į burnas...

Kas be mūsų pajėgs apvalyt šio pasaulio baisumą? Per savo nuodėmes Tave, Dieve, suprantam, ir judu, Petrai ir Povilai, Rokai, Izidorai, Florijonai, visi šventi ir šventi tikrai iki pusės – per negerumą, per burnojimus, per gėdą mes atsiveriam į tai, ko nepažįstam, atsiverčiam į Tave...

Kam pritaisei mums tuos negražius daiktus? Ar ne tam, kad nusidėtume, kad būtume negražūs ir nepultume į puikybę – nuodėmingi, persiriję ir persigėrę, kad matytume savo baisumą ir Tave labiau siektume.

Nepalik mūsų be nuodėmių. Kam kitam tie visi negražumai? Kam pjaunam gyvulėlius, pačius nekalčiausius – prieš atgailą?

...Buvo naktis jau. Šventoriuje Petras ir Povilas, viens kitam padavę rankas, pasimėtę, negalėjo vis išsiskirti, lyg nežinojo, kur eiti.

reles, blynus, krautuvinius kuponus, papiginius turgeliuose, siuntinius į Lietuvą... Suprantama, kai esi vienas, be to antrojo lygiavercio prado, turi sukstis kaip išmąnydamas, kartais net pamėgdžioti darbą, kurį antroji tobulesnė pusė padarytų ir greičiau, ir geriau, ir skaniau.

Tačiau esamos padėties pirštų spragtelėjimu nepakeisi. Tad tebelieku lyriškai nusiteikęs. O lyrika dažniausiai – tai praradimas, ašara, nesugebėjimas būti tarp kitų, maištas prieš tuštumą, prieš minią, nuolatinis sudė, susimastymas, liūdesys, vienatvė... Išimylėjęs lietuvių kalbą, neišvengiamai rašau poeziją. Ne profesionalo, bet mėgėjo širdimi. Pastaruoju metu tie mano parnaiški skrydžiai, matyt, slegiami epochos dulkėmis, kažkaip nepakyla nuo žemės paviršiaus: darosi proziškesni, šliejasi prie grotesko bei parodijos, nesikrato nei navaus banalumo, nei pigios ironijos, nei laikraščių kvapo.

Bet mėgėjui daug kas atleista: juk ir menką eilėraščių parašyti sunku. Įkvėpimo ekspromtu irgi ne viskas gerai išeina. Šiandien, susimąstęs apie savo santykius su žmonėmis, staigiai brūkštelėjau kelis nei šaukštui, nei šakutei neprilygstamus posmus.

Štai viena kombinacija: *Aš jam atidaviau brangaus/ rankinio laikrodžio dirželį/ Sakau, nešioh kiek sveikas/ Ar jis man padėkojo? Neklauskite/ Deja, lyg atsiliginimui, va/ ikišo seno, anot jo/ labai vertingo švarko sagą/ pridūrė: žaisk su ja kaip vaikas.* Kitas eilėraštas kur kas rimtesnis: *Vieni nenorime būti/ Su kitais irgi liūdnu/ nes tie kiti nenori/ klausytis mūsų legendų/ ir priekaištų pasauliui/ Kitiems irgi rūpi/ save paversti žodžiais/ mums regis, nuobodžiais.* Taip ir liekame: aš ir kiti ir mus jungianti vienatvė. Mėgstu, kad ir per dažnai dėvima, žodį „vienatvė“. Smagiai rimuojasi su žodžiu „gatvė“. Mieste gyvenamas neišvengiu nei gatvės, nei vienatvės. Juo labiau savęs.

• Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, šiuo metu vyksta birželio 5 dieną atidaryta a.a. kun. Kęstučio Balčio paveikslų rinkinio paroda „Vieno žmogaus vizija“; taip pat vyksta ir keturių šiuolaikinių Panevėžio dailininkų: Osvaldo Juškos, Eugenijaus Marcinkevičiaus, Ričardo Ničajaus, Romualdo Petrausko kūrinių paroda.

Iškeliavo ir juokas nutilo mūsų tarpe...

Rašytoją Antaną Gustaitį prisimenant

DARIUS LAPINSKAS

Anksti penktą valandą šeštadienio rytą sprogo rašytojo Antano Gustaičio didžioji aorta ir juokas nutilo mūsų tarpe. Tai įvyko prieš daugelį mėnulių užtemimų — per daug, kad širdis pajėgtų visus suskaičiuoti. Mūsų tarpe liūdesį su mumis dalintis liko žmona aktorė-režisierė Aleksandra ir sūnus inžinierius Aga (taip jis artimųjų tarpe buvo vadinamas). Koks subtilus šeimos tęstinumo simbolis šis vardas, susidedas iš tėvų inicialų.

Pirmą kartą pažinau Antaną Gustaitį, kaip savo vienkartinės eilės nepakartojamai interpretuojantį kūrėją, bendruose Boston'o poetų rėčialiuose. Tai buvo lyg gaivinančio vasaros vėjo pūstelėjimas nuo scenos tarp griaudžiančios Brazdžionio patriotikos ir tvankios Santvaro erotikos. Lančiau tada konservatoriją ir kaip visi jauni kūrėjai buvau labai kritiškas kitų menininkų atžvilgiu. Tačiau Gustaičio humoristika patiko man. Tada, kaip ir dabar, aš esu įsitikinęs, kad vertinga, išliekanti kūryba turi slėpti savyje daugiau negu tai, kas yra pastebima iš pirmo žvilgsnio. Žiūrėk, skaito Gustaitis savo humoristinius eilėraščius, kutendamas publiką ne tik savo šmaikščiomis eilėmis, bet ir savo šelmiškais žvilgsniais, švaistomais iš po storių, tankių antakių. Publika juokiasi, kvatojasi. Juk juoktis sveika, kai juokiamasi iš kitų. Bet ar jie taip skaniai juoksis, kai grįžę namo keturių sienų vienuomenėje žvilgtelės į save veidrodyje?

Gustaitis gerai buvo susipažinęs su visomis mūsų išeivijos ydomis ir be išimčių kiekvieną kaip pirtyje įkaitusį kūną vanogo beržinėmis ryškėmėmis. Nebuvo jis pamokslininkas, „nevedė jis tautos į kelią“, bet kartais subtiliai, kartais ne taip subtiliai atskleidė mūsų negeroves ir paliko apsisprendimą mums: hipokritams kvatoti, o nuosirdiems žmonėms pamastyti.

Antano Gustaičio poezija pilna staigmenų. Skaitytojas ar klausytojas neturi laiko nuobodžiauti. Poetas, kaip koks magikas, vis ištraukia kokį nelauktą daiktą iš savo kepurės. Šalia intriguojančio turinio, labai netikėtini eilėraščių rimai, ypač kai surimuojami lietuviški ir angliški žodžiai: troboj — o boy!; O.K. — pasakei, sklėdė — First Lady. Poezijos eilėdara, šalia įprastų ketureilių, praturtinta penkių, šešių, septynių, aštuonių, dešimt ar vienuolikos eilučių posmeliais.

Na ir žinoma, nebūtų pilnas Gustaičio humoristinės poezijos aptarimas, neprisiminus vieno iš jo mėgiamiausių nuotykių literatūrinį kelionių metu. Prieš leisdamas jam papasakoti, turiu priminti, kad jis niekad nedėdavo akinių scenoje, kai skaitydavo savo poeziją. Dėl to jis gerai matė savo eiles, bet, kas salėje pirmoje eilėje sėdėjo, tematė tik spalvas be ryškių kontūrų. Tad pasiklausykime dabar jo paties: „Išeinu Čikagoje į sceną, — pilna salė žmonių. Beskaitydamas pastebiu pirmoje eilėje gražią moterį — puošniai juodai apsirengusią su ruoža skarele. Aš, kiekvieną meilės eilėraštį skaitydamas, vis dažniau į ją pasižiūriu, bandydamas savo žvilgsniais ir šypsenais išreikšti mano begalinį susižavėjimą ja. Tačiau, vakarui pasibaigus, pribėga prie manęs galvas užsiėmę rengėjai šaukdamai: „Skandalas, skandalas!“ Mat, pasirodo, pirmoje eilėje sėdėjo ne graži ponis su ruoža skarele, o vyskupas Brizgys.“ Deja, pasigendame mes dabar tokių nekalbų skandalų, kai iškeliajai iš mūsų tarpo, mielas Antanai.

Antrą kartą pažinau Antaną

Antanas Gustaitis (1907-1991)

Vytauto Maželio nuotrauka

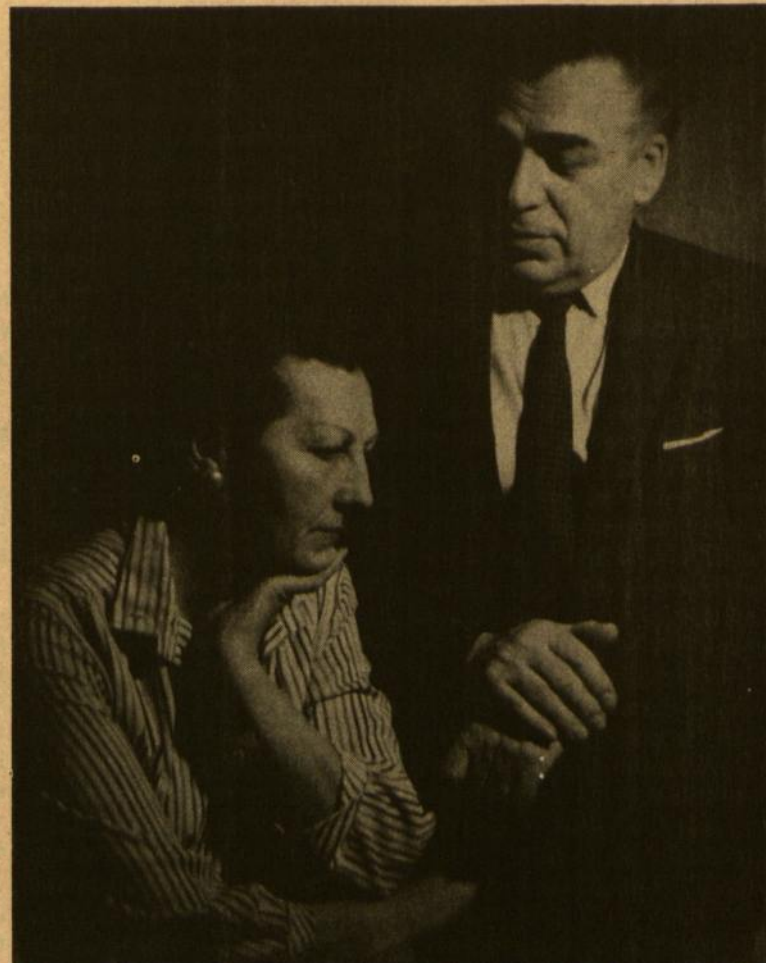
Gustaitį kaip impresario. Buvau tada ką tik grįžęs iš Vokietijos, ir man buvo surengti mano simfoninės muzikos koncertai New York'e ir Čikagoje. „Bostonas negali apsilieisti“, — kalbėjo Gustaitis, „reikia ir mums Dariui suorganizuoti koncertą.“ Ir taip,

pasikvietęs talkon inžinierių Česlovą Mickūną, jis „kaip klebonas pradėjo kalėdoti“ pas lietuvišką muziką mėgstančius prasigvenusius tautiečius. Ir nors, Boston'as buvo pati mažiausia lietuvių gyvenvietė, koncertas įvyko garsioje Jordan Hall su

tuometiniu Massachusetts gubernatorium Volpe, kaip garbės pirmininku. Repeticijų su orkestru turėjau trigubai daugiau negu kituose miestuose. Dėlto pirmą kartą atlikta ir girdima mano muzika nuskambėjo visai arti teisybės, amerikiečių spaudos buvo teigiamai įvertinta, na ir šalia viso to impresario Gustaitis sumokėjo man dešimteriopai didesnį honorarą negu kituose miestuose.

Trečią kartą pažinau Gustaitį kaip dramaturgą. Režisavau jo tragikomedijos „Mėnulio užtemimas“ premjerą Čikagoje. Mūsų tarpe vyrauja įsitikinimas, kad Dievas kiekvienam iš mūsų davė labai ribotos apimtys sugebėjimus ir todėl Dievo valia sekant reikėtų tose ribose visą amželi krutėti. Jeigu esi poetas, tai nebandyk būti operos libretistu. Jeigu esi humoristas, tai neikišk rankų prie dramaturgijos. O man tai atrodo, kad Dievas yra renesansiškos sampratos savoka. Tiems, kuriems davė, tai ir dribtelėjo, — pasak jurbarkiečių patarlės, o kai nebeliko daugiau ko dalinti, tai tiems visiems likusiems davė nepaprastą talentą šiuos apdovanotus kritikuoti. Na ir susirinko premjerai pilnutėlė salė žmonių pažiūrėti, kagi tas humoristas Gustaitis parodys su savo keturveiksme drama, bandydamas atsistoti tarp mums visiems gerai žinomų diplomuotų ir premijuotų dramaturgų.

„Mėnulio užtemimo“ premjeroje, scenai atsidarius, abejonės virto entuziastingais plojimais, įkaitusios publikos reakcijos atgarsis pripildė ir kitos dienos dienos spektaklį ir veikalas net

Rašytojas Antanas Gustaitis su žmona — aktorė-režisierė Aleksandra.

Kazio Daugelos nuotrauka

buvo išvykęs gastrolėms. Šia proga norėčiau pasidžiaugti ir kartu pasididžiuoti visų trijų kartų veikale dalyvavusių aktorių totaliniu susižavėjimu šiuo dramaturgo Antano Gustaičio sedevru. Retas atsitikimas, kad mūsų scenoje susitinka senoji, vidurinė ir jaunoji karta, bet dar nuostabiau, kai veikalas ir jo charakteriai taip stipriai paveikia visus, kad pradingsta visi generacijų ir amžiaus skirtumai. „Mėnulio užtemimui“ gastroliuojant Boston'e mūsų jaunosios kartos aktoriai taip gerai įsijautė į savo roles, kad kai kurie moralistai pasipiktinę mūrmejo po spektaklio: „Skandalas, skandalas. Mūsų

jaunimas nėra... negali būti toks blogas.“ Gi mudu Antanai, abudu užauginę po sūnų ir daug metų dirbę su mūsų jaunimu, pakratę galvas tik galėjome patvirtinti: „Jeigu tik toks blogas tas mūsų lietuviškas jaunimas, tai neprietrūks mūsų tautai šviesos, nežiūrėnt kaip dažnai užtemdys prabėgantis debesėlis mėnulį.“

Tragikomedija „Mėnulio užtemimas“ yra parašyta, remiantis sena Stanislovskio paskelbta teze: „Daug yra pasaulyje teisybių, bet scenoje parodomos tik pačios idomiausios.“ Veikalo fabulos rėmai gana gyvenimiškai paprasti. Vida, mergaičių kolegijos absolventė, draugaujanti su jokio

Lietuvių kompozitorių muzikos kompaktinės plokštelės

Šių metų kovo mėnesio 13 dienos *Draugo* kultūriniame priede buvo išspausdintas P.N. Barlaukio straipsnis „Kompozitoriaus Antano Rekašiaus kūryba amerikiečių kritikų akimis“. Paskutiniame to straipsnio paragrafe buvo paminėta, kad „Atrodo, tai yra pirmoji simfoninės mūsų muzikos kompaktinė plokštelė“ (CD). Noriu paminėti, kad man yra žinomos keturios kitos lietuvių kompozitorių klasikinės muzikos kompaktinės plokštelės:

1. 1990 metais Vokietijoje išleista Čiurlionio kompozicijų kompaktinė plokštelė. Programoje simfoninės poemos Jūra, Miške ir penkios preliudijos styginiam orkestrui. Muzika įgauta Slovakų filharmonijos orkestro, diriguojamo Juozo Domarko (Marco Polo 8.223323).

2. 1991 metais Amerikoje iš-

leista Čiurlionio kamerinės muzikos kompaktinė plokštelė. Muzika įgauta Vilniaus styginio kvarteto (MCA Classics AED-10283).

3. 1991 metais Prancūzijoje išleista Čiurlionio muzikos plokštelė. Programoje: simfoninės poemos Jūra ir Miške įgautos SSSR Radijo ir televizijos orkestro, diriguojamo V. Fedosejevo, ir Čiurlionio styginis kvartetas, atliktas Vilniaus Styginio kvarteto (Harmonia Mundi France CDM LDC 28804).

4. 1991 metais Vokietijoje Akademie der Künste, Berlin, išleista plokštelė „*Neue Musik aus Litauen*“ įgauta Vilniaus Styginio kvarteto. Programoje Broniaus Kutavičiaus, Osvaldo Balakausko, Antano Rekašiaus, Onutės Narbutaitės ir Juliaus Juzeliūno kompozicijos (EDEL

Company ACA 8503-02).

Pirmutinė čia paminėta kompaktinė plokštelė pateko į 1993 metų „The Good CD Guide“, kuri kasmet leidžia *Gramophone* žurnalas Anglijoje. Tai įtakingiausias įgautos klasikinės muzikos žurnalas pasaulyje, šiais metais šventės 70 metų sukaktį. Į tą metraščių patenka tiksliai ypačiai rekomenduotos klasikinės muzikos plokštelės. Ta pati plokštelė taip pat buvo gerai įvertinta Amerikoje leidžiamame *Fanfare* žurnale 1991 metų kovo/balandžio numeryje.

Pirmųjų dviejų plokštelių muzikinis atlikimas yra ypačiai geras. Tas pats liečia ir įgrotimo techniką. Visos keturios plokštelės galima pirkti Tower Records arba kitose didesnėse kompaktinių plokštelių krautuvėse, kurios turi gerą klasikinės muzikos skyrį.

Adomas Mickevičius
Burlingame, California

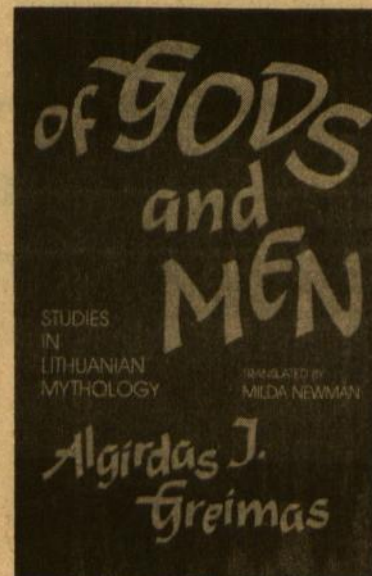
Boston'e suruosto koncerto proga kompozitorius Darius Lapinskas įteikia tuometiniam Massachusetts gubernatoriui John Volpe savo muzikinės kūrybos plokštelę. Kairėje — impresario-rašytojas Antanas Gustaitis, dešinėje — koncerto vadovas Robert D'Attilio.

Naujos knygos

• Algirdas J. Greimas, OF GODS AND MEN. Studies in Lithuanian Mythology. Translated by Milda Newman. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1992. 232 puslapiai.

Knyga yra Algirdo Greimo knygos *Apie dievus ir žmones: lietuvių mitologijos studijos* (Chicago: Mackaus fondas, 1979) vertimas į anglų kalbą. Vertėja — Milda Newman, lingvistikos mokslų daktarantė State University of New York at Buffalo. Knyga pasirodo Indiana University Press knygų serijoje Folklore Studies in Translation, kurią redaguoja Dan Ben-Amos.

Vertimui įvadą parašė Dan Ben-Amos ir Alessandro Falassi. Įvadas bando skaitytojui pateikti Algirdo Greimo darbo asmeninį ir mokslinį kontekstą. „Algirdas Julien Greimas, lietuvis egzilėje, prisimena ir stato jo žmonių mitologinį pasaulį. Šioje knygoje jis duoda balsą ne tik išsklaidytai lietuvių bendruomenei, bet taip pat daugeliui išvietintų bendruomenių ir asmenų visame pasaulyje. Egzilė yra pasidarys egzistencinis šio dvidešimtojo amžiaus išgyvenimas. Karai, politinė spauda ir kolonializmas išvarė milijonus žmonių iš jų gimtųjų kraštų į naujas šalis, kur jie siekė saugumo, laisvės ir vilties. Bet siekdami asmeninės laimės egzilai prarado saugojantį jų tradicinių kultūrų skydą. Ju gimtųjų kraštų vaizdai ir garsai išliko tiksliai blunkančiuose prisiminimuose, kuriuos jie atsimena, tausoja ir skonėjasi krizės ir samastymo momentais, transformuodami savo gimtuosius kraštus į kultūrinės mitologijas. James Joyce rašė apie savo Dublin'ą gyvendamas Triest'e, Zuerich'e ir Paryžiuje. Kaip tik pastarajame šių miestų Algirdas Julien Greimas rašo apie savo Lietuvos mitologiją. Greimas stato šią mitologiją, ieškodamas savo

atminties plyšių, kurie yra pripildyti jo balsais iš vaikystės ir jaunystės balsais, ritmais ir kvapais — jis rašo atsiminimo etnografiją. Jis papildo savąją asmeniškąją kultūrinę atmintį, o gal atvirkščiai. Užsiminimų nuotrupos iš tryliktojo ir penkioliktojo šimtmečių, ritualų ir papročių aprašai iš šešioliktojo ir septynioliktojo šimtmečių, etnografinė dokumentacija iš devynioliktojo šimtmečio — tai vis audžiama su degančių malkų kvapu, kaimo dainų aidais, sodriu pasakotojo balsu. Kartu jie suteikia etnografinius ir istorinius matus mitologijos struktūrai, kurią Greimas stato ant lietuvių kalbos pamatų“ (p. vii).

Greimas bando išsifruoti lietuvių mitologijos simbolių prasmę. Jo analitinis metodas naudoja Georges Dumezil lyginamąją mitologiją, Claude Levi-Straus struktūrinę analizę ir jo paties struktūrinės semantikos semiotikos teoriją. „Padedamas mitų šalia kalbos, Greimas apeina filosofinę diskusiją, kuri apsupo ir dažnai aptemdė mito sąvoką. Greimas tyrinėja mitologiją semiotiniame, o ne filosofiniame lygį. Jam ji yra simbolinė sistema, panašiai kaip ir kalba. Si-tui galima kelti tuos pačius tyri-

pasisekimo nesulaukusiu jaunu muziku Serafinu, nutaria iškrešti pokštą ir suvilioti savo kolegijos gerokai senstelėjusį profesorį Vaivarą — amžiaus iššaldytą viengungį. Netrukus ji ne tik ji suvilioja, bet ir prisivilioja, kad jis ją vestų. O kad nebūtų gyvenimas nuobodus, išnuomoja vieną namo aukštą savo draugui Serafinui ir visam būriui jaunos kartos atstovų.

Taip, tai paprasti ir gyvenimiškai įprasti rėmai, bet kaip meistriškai Gustaitis juos užpildo intriguojančiu „Mėnulio užtemimo“ paveikslu. Nuostabi yra profesorius suviliojimo scena, kai neaprepiamas atstumas tarp išdykusios Vidos pažiūrų ir idealia meile tikinčio profesoriaus pamažu pradeda dingti, lyg geras konjakas iš sklindai pripiltos taurės. Arba koks įspūdingas veikalo finalas, kai jaunimas, švėsdamas mėnulio užtemimo šventę, lyg koks uraganas nusiaučia profesoriaus Vaivaro namus, bandydami ji lyg seną Lietuvos ažuolą iš šaknų išrauti. Ir koks netikėtinas, bet psichologiškai giliai pagrįstas Vidos dvasinis lūžis, lyg žaibas iš giedro dangaus, išmuša publiką iš pusiausvyros, kai tragikomedija užbaigiama subtiliai išjaustos dramos užmoju.

Mielas Antanai, neatsistojai tu su „Mėnulio užtemimu“ mūsų diplomuotų ir premijuotų dramaturgų tarpe, bet tu, juos palikęs besiginčijančius, kas buvo pirma — vištiukas ar kiaušinis, nužgiavai į tolį savo keliu. Mums gi tik palikai prisiminimus, savo poeziją ir šį vienintelį dramos veiklą. Bet aš esu tikras, kad ten kur iškeliajai, parašysi ir daugiau tokių puikių dramos veiklų. Ir kai ten vėl susitiksime, turesime progos juos pamatyti, o aš gal galėsiu vieniems parašyti muziką ir surežisuoti.

nėjančius klausimus ir naudoti analitinius metodus, kurie taikomi kalbai ir bet kokiai kitai simbolinei sistemai“ (p. viii). Greimas stato savo priėjimą ant intelektualinių pamatų, išsivysčiusių aštuonioliktajame šimtmetyje po Giambattista Vico *Scienza Nuova* pasirodymo. Vico mato kalboje ir mitologijoje visuomeninių institucijų istoriją.

Greimo veikalas yra Greimo ankstyvojo leksikografinio metodo sintezė su jo vėliau išvystyta struktūrine semantika ir semiotiniu metodu. „Leksikografiniu metodu jis pabrėžia mito analizės istorinius matus, o semantinė teorija jis atriepija savo interpretaciją ieškojimui mito prasmės lietuvių kultūroje. Tokiu būdu Greimas teisingai žiūri į šią mitologijos studiją kaip kultūros archeologiją“ (p. ix). Archeologija duoda dvigubą metodologinę metaforą Greimo darbui. Pirmiausia lietuvių dievai ir sąvokos, kaip kaukai, aitvarai, Laima, Aušrinė, surenkamos ir atstatomos iš įvairiausių tekstų ir kontekstų. Šios įvairiausių prasmės yra lyg puodų šukės, kurios sudedamos tampa kultūros indu.

Knyga apipavidalina gražiai. Lietuviškiems žodžiams sudėti ženklai, nors kartais per daug entuziastiškai: neretai Utena ir Sekminės ištisai rašomos su „ė“. Tačiau citatose Burachas rašomas su „c“, ne „č“. Pavardės rašomos lietuviška ortografija, gal tik su mįslinga Narbuto išimtimi. Vertimas sklandus, nors tekstas retkarčiais tampa sunkiai permatomas. Anglų kalba gera ir tik retai tampa egzotiška (viena išimtis būtų naudojimas „Naratee“ vietoj „Listener“ — bet gal tai ir Greimo kaltė).

Knyga dailiai išleista, smagi akiai ir maloni į rankas paimti. Angliškai kalbančiam skaitytojui ji atveria langą į lietuvių mitologiją, ir į Algirdo Greimo semiotikos metodą. Liūdnu atveju ji yra ir paminklas 1992 metais mirusiam knygos autoriui.